

Kompetensutveckling m.m.

Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande 16 motionsyrkanden. Motionerna är väckta under allmänna motionstiderna 1998, 1999 och 2000 och tar upp olika frågor med anknytning till kompetensutveckling i arbetslivet.

Samtliga motioner avstyrks, främst med hänvisning till att frågor om bl.a. individuellt kompetenssparande är under beredning i Regeringskansliet.

I betänkandet finns sju reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Redogörelse för ärendet.....	3
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Utskottets överväganden	6
Bakgrund	6
Motionerna	7
Utskottets ställningstagande	9
Reservationer.....	15
1. Efterfrågestyrning av utbildning (punkt 1) (m).....	15
2. Satsningar på kompetensutveckling (punkt 4) (m+c)	15
3. Satsningar på kompetensutveckling (punkt 4) (kd)	16
4. Växtkraft mål 3 m.m. (punkt 5) (c).....	18
5. Friår (punkt 6) (fp).....	18
6. Lärlingssystem (punkt 7) (m+kd)	19
7. Lernia AB (punkt 8) (m).....	20
Förteckning över behandlade förslag.....	21
Motioner från allmänna motionstiden 1998.....	21
Motioner från allmänna motionstiden 1999.....	21
Motioner från allmänna motionstiden 2000.....	22

Redogörelse för ärendet

Utskottet behandlar i detta betänkande 16 motionsyrkanden. Motionerna är väckta under allmänna motionstiderna 1998, 1999 och 2000 och tar upp olika frågor med anknytning till kompetensutveckling i arbetslivet.

Förslagen i motionerna återges i *bilaga 1*.

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Efterfrågestyrning av utbildning

Riksdagen avslår motion 2000/01:A291 yrkande 3.

Reservation 1 (m)

2. Kompetensutvecklingsplaner

Riksdagen avslår motion 1998/99:A224.

3. Utbildning med särskild inriktning

Riksdagen avslår motionerna 1998/99:A284 och 1999/2000:T703 yrkande 5 i motsvarande del.

4. Satsningar på kompetensutveckling

Riksdagen avslår motionerna 1998/99:A283, 1999/2000:A220 yrkande 8, 1999/2000:A254 yrkande 23, 2000/01: A291 yrkandena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:T703 yrkande 5 i motsvarande del.

Reservation 2 (m, c)

Reservation 3 (kd)

5. Växtkraft mål 3 m.m.

Riksdagen avslår motionerna 1998/99:A272 yrkande 2, 1998/99:A274 och 1999/2000:N278 yrkande 4.

Reservation 4 (c)

6. Friår

Riksdagen avslår motion 1999/2000:A231 yrkande 16.

Reservation 5 (fp)

7. Lärlingssystem

Riksdagen avslår motion 1998/99:A257 yrkande 8.

Reservation 6 (m, kd)

8. Lernia AB

Riksdagen avslår motion 2000/01:A291 yrkande 4.

Reservation 7 (m)

Stockholm den 6 februari 2001

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Sven-Erik Österberg

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Sven-Erik Österberg (s), Hans Andersson (v), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Björn Kaaling (s), Martin Nilsson (s), Stefan Attefall (kd), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Camilla Sköld Jansson (v), Maria Larsson (kd), Barbro Feltzing (mp), Anders Karlsson (s), Henrik Westman (m), Cinnika Beiming (s), Magnus Jacobsson (kd) och Runar Patriksson (fp).

Utskottets överväganden

Utskottets förslag i korthet

I betänkandet behandlas ett antal motioner som tar upp frågor med anknytning till kompetensutveckling i arbetslivet. Samtliga motioner avstyrks bl.a. med hänvisning till att sådana frågor för närvarande bereds i Regeringskansliet. I betänkandet finns sju reservationer.

Bakgrund

År 1998 tillsatte det dåvarande Arbetsmarknadsdepartementet en arbetsgrupp med uppgift att främja kompetensutveckling i arbetslivet. I arbetsgruppen ingick företrädare för Regeringskansliet och arbetsmarknadens parter. Arbetsgruppen lämnade sitt förslag i en rapport under hösten 1998. Arbetsgruppens förslag har sedermera varit föremål för beredning av utredningen om framtida mål 3 inom EG:s strukturfonder (se SOU 1999:107). Regeringen överlämnade i november 1999 till EG-kommissionen ett förslag till program för förhandlingar mellan företrädare för regeringen och kommissionen. Kommissionen fastställde ett samlat programdokument för mål 3 i Sverige under hösten 2000. *Växtkraft Mål 3* skall stimulera förändringsarbete, kompetensutveckling och kompetensförsörjning i arbetslivet. Våren 1999 beslutade riksdagen att avsätta 2,4 miljarder kronor under perioden 2000–2002 för en stimulans av kompetensutveckling inom ramen för Europeiska socialfondens nya mål 3.

Riksdagen beslutade i samband med behandlingen av budgetpropositionen för år 2000 att särskilda medel skulle avsättas för att stimulera individuell kontinuerlig kompetensutveckling. Den ekonomiska ramen för detta angavs till 1,35 miljarder kronor för år 2000 och 1,15 miljarder kronor för år 2001. Medlen skall användas för ett individuellt system för kompetenssparande. Ett förslag till hur ett sådant system skulle kunna utformas har lämnats i betänkandet Individuellt kompetenssparande IKS – med start år 2002 (SOU 2000:19) i december 2000. Förslaget innebär i korthet följande. Ett nytt avdragsgillt individuellt kompetenssparande (IKS) inrättas. Enskilda individer och arbetsgivare skall få möjlighet att avsätta medel till ett individuellt kompetenssparkonto. Beskattning sker först när medel tas ut från kontot och den löpande avkastningen beskattas med en avkastningsskatt på 15 %. Avdraget skall medges med maximalt ett inkomstbasbelopp per år. Medlen är individens egna och skall kunna användas till sådan kompetensutveckling som den enskilde själv bestämmer. Den som gör uttag från kompetenssparkontot och genomgår godkänd kompetensutveckling har rätt till en kompetenspremie i form av en skattereduktion som relateras till omfattningen av genomgången kompetensutveckling. Arbetsgivare som sätter in medel på en anställds kom-

petenssparkonto skall få nedsättning av arbetsgivaravgifterna med 10 % på avsatt belopp. Om medel finns kvar på ett IKS-konto när innehavaren tar ut ålderspension kan kontot omvandlas till individuellt pensionssparande alternativt pensionsförsäkring. De medel som riksdagen beslutat att avsätta till individuell kompetensutveckling under åren 2000 och 2001 används till att särskilt stimulera låginkomsttagare att påbörja sparande i IKS. Sparandet skall kunna ske både i fonder och i form av försäkringar. Försäkringsbolag, banker, värdepappersbolag och andra sparinstitut skall kunna bedriva kompetenssparörelse och tillhandahålla kompetensparkonton och kompetensparförsäkringar. Slutligen föreslås ett stöd för de fackliga organisationernas informationsinsatser om IKS.

Utredningens förslag bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Motionerna

Moderaterna anser i kommittémotion 2000/01:A291 att det är nödvändigt att förändra och förnya förutsättningarna för kompetensutveckling. En politik inriktad på regelförenklingar behövs liksom större möjligheter för enskilda individer och företag att efterfråga och finansiera utbildningstjänster. Det behövs också enkla och tydliga incitamentsystem (yrk. 1). Sänkta skatter och bättre möjligheter till ett individuellt kompetenssparande skulle enligt Moderaterna möjliggöra ett ökat individuellt ansvarstagande när det gäller kompetensutveckling (yrk. 2). Moderaterna anser att utbudet av utbildningstjänster bättre skall anpassas till vad som efterfrågas i arbetslivet. Såväl företag som dess medarbetare måste ges möjlighet att köpa utbildningstjänster med en kvalitet och ett innehåll som svarar mot behoven (yrk. 3). För att öka konkurrensen bör det statliga ägandet i Lernia AB avvecklas genom en stegvis försäljning av hela eller delar av bolaget. Ett annat ägarskap skulle leda till ett mer varierat utbud av utbildningar inom arbetsmarknadspolitiken framöver (yrk. 4). I samma motion förordas också införandet av individuella kompetens/utbildningskonton. Den enskilde och dennes arbetsgivare föreslås kunna avsätta medel till ett sådant konto för återkommande kunskapsförsörjning, medel som får användas när helst det passar arbetstagaren och arbetsgivaren (yrk. 5).

I kommittémotion 1999/2000:A254 (yrk. 23) för *Kristdemokraterna* fram sitt förslag om införandet av s.k. utbildningskonton. Enligt förslaget skall arbetstagare och arbetsgivare få möjlighet att göra skattefria avsättningar med vardera högst 5 % av arbetstagarens tjänsteinkomst till ett utbildningskonto. Ett maximibelopp bör dock finnas. En arbetstagare skall kunna ta ut pengar från kontot för att finansiera ett studieuppehåll, dock högst med ett belopp som motsvarar en årsinkomst av tjänst. Uttagna belopp skall beskattas. Medel som inte används för studier skall kunna användas till att förstärka pensionen. Försäkringsbolagen bör kunna administrera kontona. *Kristdemokraterna* föreslår i motion 1998/99:A257 (yrk. 8) också att ett lärlingssystem utvecklas. Utbildningstiden eller lärlingstiden skulle kunna vara tre eller fyra år i dualsy-

stem enligt tysk modell med tre dagar praktik och två dagar teori varje vecka med rimlig ersättning, stigande med tiden.

Även *Centerpartiet* förordar i motion 1999/2000:A220 (yrk. 8) införandet av individuella kompetenskonton. Till ett sådant konto skall enligt förslaget såväl arbetstagare som arbetsgivare kunna göra avsättningar. Sådana avsättningar bör gynnas skattemässigt. Staten bör också ges en utjämnande funktion så att inte de som saknar arbete eller som har låga löner missgynnas. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag på hur ett system för kompetensutveckling bör utformas, anser motionärerna.

Folkpartiet anser i kommittémotion 1999/2000:A231 (yrk. 16) att frågan om kompetensutveckling i arbetslivet är viktig och hänvisar i motionen till tidigare lämnade föreslag om ett ”friår” mitt i livet för att fortbilda sig.

Sven-Erik Österberg och Paavo Vallius (båda s) anser i motion 1998/99:A274 att kraftfulla åtgärder måste sättas in för att stimulera kontinuerlig kompetensutveckling i näringslivet. Motionärerna hänvisar till att arbetsmarknadens parter inom ramen för den s.k. kompetensberedningen diskuterat förutsättningar för satsningar på kompetensutveckling. En ekonomisk stimulans och eventuellt också andra åtgärder från statens sida behövs anser motionärerna. Även *Hans Karlsson m.fl. (s)* anser i motion 1998/99:A272 (yrk. 2) att den plan för kompetensutveckling som parterna på arbetsmarknaden gemensamt tagit fram bör genomföras.

Också *Krister Örnfjäder m.fl. (s)* efterlyser i motion 1998/99:A283 ett engagemang från statens sida vad gäller kompetensutveckling i arbetslivet.

Raimo Pärssinen och Per-Olof Svensson (båda s) anser i motion 1998/99:A224 att varje arbetsgivare bör upprätta och redovisa en kompetensutvecklingsplan. Denna plan bör innehålla uppgifter om bl.a. vilken kompetens som finns, hur den är fördelad och hur den skall utvecklas i ett längre perspektiv. Fördelarna med sådana planer är att arbetsgivare och fackföreningar måste formulera gemensamma strategier för kompetensutveckling som redovisas för allmänheten både på kort och lång sikt.

Ann-Marie Fagerström m.fl. (s) anser i motion 1998/99:A284 att det är viktigt att behålla samtliga yrkesgrupper som finns inom skola, vård och omsorg då de kompletterar varandra. Personalen bör kontinuerligt utbildas för att kunna utföra ett bra och kvalitativt arbete.

Agne Hansson (c) efterlyser i motion 1999/2000:T703 (yrk. 5) en översyn av regelverket för investeringar i kunskapskapital. Arbetsmarknadens parter bör ha ett ansvar för att utveckla de anställdas yrkesroller. I det sammanhanget bör IT vara en naturlig del. Den offentliga sektorn har i detta sammanhang ett särskilt ansvar.

I motion 1999/2000:N278 tar *Eskil Erlandsson m.fl. (c)* bl.a. upp inriktningen av det då framlagda förslaget om EU:s mål 3-program. Motionärerna menar att företag med få eller inga anställda bör ges möjligheter att ta del av insatserna i ett framtida system för kompetensutveckling (yrk. 4).

Utskottets ställningstagande

Allmänt om kompetensutveckling

Utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet – från förskolan till högskolan, i vuxenutbildningen och forskarutbildningen – skall i första hand tillgodose individens utbildningsval och utgör grundstenen i det livslånga lärandet. Anställda kan också bygga upp sin yrkeskompetens genom att kontinuerligt delta i olika former av verksamhetsrelaterad personalutbildning, utbildning som arbetsgivaren ansvarar för. Utbildning som riktar sig till arbetslösa sker företrädesvis i offentlig regi och med offentlig ersättning. Hit hör arbetsmarknadsutbildning men även utbildning inom Kunskapslyftet. Som ett komplement till ovanstående finns det behov av en mer generell och individuellt inriktad kompetensutveckling, som inte enbart är relaterad till individens nuvarande arbetsuppgifter utan också tar utgångspunkt i individens egna behov och önskningsar.

En välutbildad arbetskraft är avgörande för tillväxten i ekonomin. Bredd och spets i utbildning och kompetens kan utnyttjas i produktionen och förbättra möjligheterna att tillvarata nya organisationsformer och ny teknik. Nya kunskaper och nya idéer är nödvändiga drivkrafter för samhällets utveckling. För den enskilde individen har kunskap och tillgång till kompetensutveckling en stor betydelse för chanserna att etablera sig och stanna kvar på arbetsmarknaden, vilket är avgörande för individens trygghet och för målet om ”det goda arbetet”.

Strukturumvandlingen på arbetsmarknaden ställer nya krav på individens flexibilitet och kompetens. Kunskap och kompetens åldras allt snabbare, och den utbildning och kompetensuppbbyggnad som sker vid sidan om reguljär utbildning har kommit att bli allt viktigare.

Utskottet instämmer i motionärernas uppfattning att satsningar måste göras för att möta det ökade behovet av kompetensutveckling. Detta är viktigt inte minst för att undvika att brist på arbetskraft uppstår, vilket kan medföra inflationsdrivande flaskhalsar i produktionen, och för att förhindra att många människor ställs utanför den ordinarie arbetsmarknaden därför att de inte kan anpassa sig till förändringar i arbetslivets kompetenskrav. Ökade kompetensutvecklingsinsatser är också nödvändiga för att bryta den könssegregerade arbetsmarknaden.

Av AMS rapport Var finns jobben år 2001, Ura 2001:1, framgår att arbetsmarknaden är på väg in i ett ökat behov av arbetskraft inom vissa yrkesområden, främst yrken på högskolenivå, inom teknik, vård och omsorg samt

pedagogik. Tillskottet av utbildade från det reguljära utbildningssystemet är alldeles för litet i förhållande till rådande behov, enligt AMS.

Utskottet ser det som angeläget att satsningar görs på yrkesutbildningar med hög kvalitet, särskilt inom bristyrkesområden. Utskottet konstaterar att åtgärder har vidtagits i denna riktning. Enligt AMS har arbetsmarknadsutbildningen under det senaste året inriktats mer mot industriarbete, byggnadsarbete och vård och omsorg, dvs. yrkesområden där bristen på arbetskraft är på väg att stiga (se ovan nämnda rapport). Utskottet vill i detta sammanhang framhålla vikten av att nivån i arbetsmarknadsutbildningen ökar inom ramen för det nuvarande programutbudet så att matchningen mellan arbetssökande och lediga platser kan förbättras. Utskottet kan vidare nämna att det under år 2000 har pågått en försöksverksamhet med bristyrkesutbildning för redan anställda. AMS skall i februari i år lämna en preliminär rapport om kostnader och deltagare i bristyrkesutbildningen. Utskottet avvaktar en utvärdering av försöksverksamheten.

Det bör också poängteras att det är viktigt att utbildningar inom det reguljära utbildningssystemet anpassas efter arbetsmarknadens behov. Av budgetpropositionen för år 2001 (prop. 2000/01:1 bilaga 3, s. 13) framgår att regeringen har för avsikt att ge Högskoleverket i uppdrag att analysera hur högskolornas utbildningsutbud i ökad utsträckning skall kunna svara mot arbetsmarknadens behov. Regeringen har i dagarna lämnat en proposition till riksdagen (prop. 2000/01:63) med förslag att en ny reguljär utbildningsform vid sidan om högskolan – Kvalificerad yrkesutbildning (KY) – införs. KY, som funnits som försöksverksamhet sedan år 1996, är normalt tvåårig och genomförs i nära samarbete med arbetslivet.

Moderaterna efterlyser att utbudet av utbildningar anpassas till vad som efterfrågas i arbetslivet. Utskottet ser med hänvisning till vad som nyss anförts inte att det finns något behov av ett tillkännagivande i denna del. Motion 2000/01:A291 yrkande 3 (m) avstyrks.

Arbetsgivarna har ett ansvar för den kompetensutveckling som den anställda behöver för att behålla och vidareutvecklas i sitt nuvarande arbete. Det kan antas att en medveten planering av kompetensutvecklingen på arbetsplatserna ger goda resultat för produktivitet och tillväxt. Utskottet ser det som angeläget att kompetensutvecklingsplaner utvecklas inom ramen för en aktiv personalpolitik, och utskottet utgår ifrån att det ligger i arbetsmarknadens parter intresse att planera kompetensutvecklingen på arbetsplatserna. Även jämställdhets- och mångfaldsplanerna är av intresse i sammanhanget. Utskottet är däremot inte berett att ställa sig bakom det förslag som lämnats i motion 1998/99:A224 (s) om *kompetensutvecklingsplaner*. Motionen avstyrks därför.

I praktiken fördelar sig omfattningen av personalutbildningen mycket ojämnt mellan olika arbetsgivare och grupper av anställda. Statistiska centralbyrån undersöker sedan år 1986 omfattningen av *personalutbildning* på svenska arbetsplatser. Statistiken görs som ett tillägg till arbetskraftsundersökningarna (AKU) två gånger om året. Personalutbildning definieras som utbildning som helt eller delvis bekostas av företaget. Utbildningen omfattar

såväl lärarledd undervisning som självstudier. Statistiken omfattar däremot inte handledning på arbetsplatsen eller annat lärande på jobbet. Tiden för personalutbildning räknas i procent av total arbetstid. Under det första halvåret 2000 deltog 40 % av alla förvärvsarbetande i någon form av personalutbildning. De som får mest personalutbildning är de landstingsanställda och statliga anställda, de heltidsarbetande, de med högre utbildning och de som befinner sig i medelåldern. Enligt SCB föreligger det ett klart samband mellan ett företags eller en organisations storlek och omfattningen av personalutbildningen. Ju fler anställda företaget har, desto högre är deltagarandelen i personalutbildning (källa: Aktuella trender inom kompetensutvecklingsområdet, SOU 2000:115).

LO har bearbetat SCB:s personalutbildningsundersökningar för första halvåret 2000 och publicerat resultatet i rapporten Personalutbildning 2000. Av rapporten framgår att det var nästan dubbelt så vanligt bland SACO-medlemmar som bland LO-medlemmar att delta i personalutbildning. Undersökningen visar också att om en uppdelning efter kön görs får LO:s privatanställda kvinnor, dvs. den grupp som har den allra lägsta utbildningsnivån, minst personalutbildning medan statligt anställda män inom SACO ligger högst. Anställda i företag med mindre än tio anställda får i genomsnitt ungefär 40 % av den personalutbildning som ges anställda vid mycket stora företag. Enligt utskottet visar dessa siffror att åtgärder måste vidtas för att uppnå en fördelningspolitiskt bättre spridning av personalutbildningen och att ett jämställdhetsperspektiv därvid integreras.

Utbildning med särskild inriktning

Vad gäller yrkandet om *personalutbildning till yrkesgrupper inom skola, vård och omsorg* vill utskottet till en början instämma i att det är viktigt att dessa personalkategorier får vidareutbildning. Utskottet anser att omfattningen och formerna för vidareutbildning i arbetet är en fråga för arbetsmarknadens parter. Motion 1998/99:A284 (s) avstyrks därför. I detta sammanhang kan dock hänvisas till vad utskottet anförde i samband med beredningen av budgetpropositionen för år 2001 om att stora satsningar görs inom vård-, tillverknings-, IT- och kontorsutbildningar inom arbetsmarknadsutbildningens ram. Utskottet noterar också att 65 miljoner kronor per år 2001–2003 inom ramen för anslaget 22:3 Köp av arbetsmarknadsutbildning och övriga kostnader skall användas för riktade insatser som kompletterande utbildningsinsatser inom vård och andra bristyrken för att öka sysselsättningen bland invandrare (prop. 2000/01:1 utgiftsområde 13).

Med anledning av synpunkterna på behovet av IT inom utbildningen kan utskottet konstatera att den tidigare nämnda statistiken från SCB om personalutbildningar visar att ett av de vanligaste kursämnena i personalutbildningen är ”data”. Utskottet anser inte att det finns behov av att göra något tillkännagivande om IT i utbildningen med anledning av motion 1999/2000:T703 yrkande 5 delvis (c). Motionen avstyrks därför.

Individuell kompetensutveckling m.m.

Vid sidan om den verksamhetsrelaterade kompetensutvecklingen finns också behov av mer generell och individuellt inriktad kompetensutveckling. Som framgår av avsnittet Bakgrund har riksdagen relativt nyligen beslutat om kraftfulla satsningar på kompetensutveckling i arbetslivet, dels inom ramen för Europeiska socialfondens mål 3, dels som en ekonomisk stimulans till ett individuellt kompetenssparande. Av vad som inledningsvis anförts framgår också att förslag nu har lämnats av Utredningen om individuellt kompetenssparande, förslag som för närvarande bereds i Näringsdepartementet.

Innan utredningen lämnade sitt slutbetänkande presenterade den i maj 2000 ett delbetänkande – Individuellt kompetenssparande IKS – en stimulans för det livslånga lärandet (SOU 2000:51) – med förslag som sedan har remissbehandlats. 89 remissvar inkom och av dem var en majoritet positiva till principförslagen. Kritiska synpunkter lämnades dock bl.a. avseende startpremier, arbetsgivarnas medverkan, individens stimulans samt kontroll, förvaltning och finansiering. Utskottet är medvetet om att betänkandet innehåller en del komplicerade frågor som noga måste övervägas. Det är dock angeläget att förslag till lösning av frågan läggs fram så snart det är möjligt.

Inte minst mot bakgrund av de tidigare redovisade uppgifterna om hur ojämnt personalutbildningen fördelar sig på olika grupper av anställda, är det viktigt att ett sådant system får en rimlig fördelningsprofil. Det förhållandet att de som mest behöver utbildning har minst resurser att göra avsättningar till ett kompetenssparkonto måste beaktas. Det är också viktigt att arbetsmarknadens parter stimuleras att bidra till att kompetensutveckling kommer till stånd.

Flertalet av de motioner som behandlas i detta betänkande framhåller vikten av satsningar på kompetensutveckling. I några av motionerna lämnas också förslag till olika modeller för hur kompetenskonton eller utbildningskonton skulle kunna utformas. Utskottet är i avvaktan på den fortsatta beredningen av den tidigare nämnda utredningen om ett individuellt kompetenssparande inte berett att ta ställning till förslagen. Motionerna 1998/99:A283 (s), 1999/2000:A220 yrkande 8 (c), 1999/2000:A254 yrkande 23 (kd), 2000/01:A291 yrkandena 1, 2 och 5 (m) samt 1999/2000:T703 yrkande 5 delvis (c) avstyrks därför.

Motionerna 1998/99:A272 (yrk. 2) och 1998/99:A274 som väcktes under den allmänna motionstiden 1998 innehåller som framgått ovan förslag om åtgärder för kompetensutveckling med anknytning till den rapport som lämnades av en arbetsgrupp till regeringen år 1998 och som utskottet nämnt i inledningen av detta betänkande. Den ovan refererade motionen 1999/2000:N278 från den allmänna motionstiden hösten 1999 avser bl.a. inriktningen av det då ännu inte fastlagda programmet för insatser inom mål 3 för de europeiska strukturfonderna. Motionärerna anser med hänvisning till innehållet i det då föreslagna programmet att företag med få eller inga anställda bör ges möjligheter att ta del av insatserna inom ramen för ett framtida system för kompetensutveckling.

Kommissionen fastställde ett samlat programdokument för mål 3 i Sverige under hösten 2000. *Växtkraft Mål 3* skall stimulera förändringsarbete, kompetensutveckling och kompetensförsörjning i arbetslivet. Programmet omfattar hela arbetsmarknaden, dvs. företag, ensamföretagare, offentlig sektor och organisationer. Stödet riktar sig särskilt till små och medelstora företag och arbetsplatser. Programmet skall ge stöd till såväl arbetslösa och anställda som ensamföretagare. Med detta kan utskottet konstatera att programmets inriktning ligger i linje med motionernas förslag. I övrigt anser utskottet, i likhet med vad som anförts tidigare, att den ovan nämnda beredningen av frågor om individuellt kompetenssparande bör avvaktas. Motionerna 1998/99:A272 yrkande 2 (s), 1998/99:A274 (s) och 1999/2000:N278 yrkande 4 (c) avstyrks.

Övrigt

Vad gäller förslaget om införandet av *friår* för fortbildning kan utskottet nämna att regeringen har gett Statskontoret i uppdrag att utreda för- och nackdelar med att införa ett s.k. friår. I denna utredning skall myndigheten särskilt belysa erfarenheter och slutsatser från den danska friårsmodellen och det s.k. Trelleborgsförsöket samt de effekter som den danska modellen respektive Trelleborgsmodellen hade avseende arbetskraftsutbud, sysselsättning och arbetslöshet. Statskontoret skall också utreda om och i så fall hur försöken påverkade kostnader och intäkter för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda, samt om försöken medförde samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt. I utredningsuppdraget ingår också att göra en uppskattning av kostnader för införandet av ett friår i Sverige. Uppdraget skall redovisas senare i februari i år. I avvaktan på denna utredning är utskottet inte berett att ta ställning till förslaget i motion 1999/2000:A231 yrkande 16 (fp) som därmed avstyrks.

Med anledning av Kristdemokraternas förslag om ett *lärlingsystem* kan utskottet konstatera följande. För närvarande pågår en försöksverksamhet med lärande i arbetslivet inom gymnasieskolan. Med lärande i arbetslivet avses att en elev på ett nationellt eller specialutformat program som innehåller yrkesämnen får en utbildning som under sammanlagt minst 30 veckor genomförs på en arbetsplats. Syftet är att ge eleverna en ökad arbetslivserfarenhet och en möjlighet att under en handledares ledning på en arbetsplats få fördjupade färdigheter inom yrkesområdet. Försöksverksamheten gäller utbildning som påbörjas före den 1 juli 2003. Våren 1999 tillsattes inom Utbildningsdepartementet en arbetsgrupp bestående av representanter för arbetsmarknadens parter och företrädare för departementet. Arbetsgruppen hade till uppgift att diskutera förutsättningarna för att införa en reguljär ny, modern lärlingsutbildning i Sverige. Arbetsgruppen har vidare, utifrån ett övergripande perspektiv, haft i uppdrag att diskutera olika möjligheter och lämna förslag till hur samverkansformerna mellan skolan och arbetslivet kan utvecklas. I oktober 2000 kom arbetsgruppen med sin rapport – Samverkan mellan skola och arbetsliv (Ds 2000:62). De förslag som lämnats där är för närvarande föremål för beredning i Utbildningsdepartementet. Resultatet av nyss nämnda för-

söksverksamhet och beredning av frågan i Regeringskansliet bör avvaktas. Utskottet avstyrker motion 1998/99:A257 yrkande 8 (kd).

Moderaterna föreslår att det statliga ägandet i *Lernia AB* avvecklas. Utskottet har ett flertal gånger tidigare tagit ställning till motsvarande förslag, senast i samband med budgetberedningen hösten 2000 i betänkande 2000/01:AU1. Liksom tidigare anser utskottet att det inte är aktuellt med någon privatisering av *Lernia AB*. Motion 2000/01:A291 yrkande 4 (m) avstyrks därför.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Efterfrågestyrning av utbildning (punkt 1) (m)

av Mikael Odenberg, Patrik Norinder och Henrik Westman (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att utbudet av utbildningstjänster bättre bör anpassas till vad som efterfrågas på arbetsmarknaden. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A291 yrkande 3.

Ställningstagande

Förutsättningarna och villkoren för kompetensutveckling behöver bli mer ändamålsenliga, stimulerande, effektiva och flexibla. I dagens utbildningssystem är förekomsten av långa standardutbildningar med långa ledtider för förändring och utveckling ett allför vanligt inslag. Det som värderas i offentlig utbildning är dessvärre många gånger kvantitet snarare än kvalitet och kunnande.

För att utbudet av utbildningstjänster skall bli bättre anpassat till vad som efterfrågas i arbetslivet måste det få marknadsmässiga förutsättningar. Såväl företag som deras medarbetare måste ges möjlighet att kunna köpa utbildningstjänster med en sådan kvalitet och sådant innehåll som svarar mot behoven av uppdaterad kunskap. Vi anser att detta bör tillkännages för regeringen.

Mot bakgrund av vad vi anfört anser vi att motion 2000/01:A291 yrkande 3 bör bifallas.

2. Satsningar på kompetensutveckling (punkt 4) (m+c)

av Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Patrik Norinder (m) och Henrik Westman (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att satsningar på kompetensutveckling bör göras i enlighet med vad som utvecklas närmare under rubriken Ställningstagande i denna reservation. Riksdagen bifaller därmed delvis motionerna 1999/2000:A220 yrkande 8, 2000/01:A291 yrkan-

dena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:T703 yrkande 5 i motsvarande del. Riksdagen avslår motionerna 1998/99:A283 och 1999/2000:A254 yrkande 23.

Ställningstagande

Vi anser att det är nödvändigt att förändra och förnya förutsättningarna för kompetensutveckling. Den enskildes behov och efterfrågan av utbildning och kompetensutveckling kommer att öka och utbudet av utbildningar måste kunna svara upp mot detta. Det måste bli möjligt att få tillgång till skräddarsydda utbildningstjänster anpassade efter individens egen studietakt och inlärningssätt.

Genom ett system med personliga kompetens/utbildningskonton kan bättre ekonomiska förutsättningar skapas för alla vuxna att påbörja fort- och vidareutbildning.

Vi menar att det nu är hög tid att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till hur ett individuellt kompetenssparande skulle kunna utvecklas. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Detta innebär att riksdagen delvis bör bifalla motionerna 1999/2000:A220 yrkande 8 (c), 2000/01:A291 yrkandena 1, 2 och 5 (m) samt 1999/2000:T703 yrkande 5 delvis (c). Motionerna 1998/99:A283 (s) och 1999/2000:A254 yrkande 23 (kd) avstyrks.

3. Satsningar på kompetensutveckling (punkt 4) (kd)

av Stefan Attefall, Maria Larsson och Magnus Jacobsson (alla kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att det bör införas utbildningskonton för att främja kompetensutvecklingen i arbetslivet. Riksdagen bifaller därmed motion 1999/2000:A254 yrkande 23 samt avslår motionerna 1998/99:A283, 1999/2000:A220 yrkande 8, 2000/01:A291 yrkandena 1, 2 och 5 samt 1999/2000:T703 yrkande 5 i motsvarande del.

Ställningstagande

Utbildning och kompetens är nyckelord för det nya samhället. Utbildning är en färskvara. Länder som vill hävda sig i den internationella konkurrensen måste anpassa sitt utbildningssystem till den snabba utveckling som sker i arbetslivet i dag. I Sverige är en stor del av vår industri extremt exportberoende. Svenska företag kan inte konkurrera med billig arbetskraft utan måste bli konkurrenskraftiga med hjälp av kompetens och högförädling. Detta ställer stora krav på den enskilde medarbetarens kontinuerliga kompetensutveckling. Staten, företagen och den enskilde har ett gemensamt intresse och ansvar för detta.

Som framgått tidigare i detta betänkande är förslag som lämnats i betänkandet Individuellt kompetenssparande IKS – med start 2002 under beredning i Regeringskansliet. Ett kort referat av förslaget innebär finns under rubriken Bakgrund. Vi för vår del anser att förslaget inte i tillräckligt hög grad ger arbetsgivarna incitament att bidra till de anställdas kompetenssparande, detta gäller inte minst småföretagarna.

Vi förordar en annan modell av kompetenssparande. Arbetstagare och arbetsgivare bör få möjlighet att göra skattefria avsättningar, upp till en viss nivå, till ett utbildningskonto. Den som gör studieuppehåll skall kunna ta ut pengar från kontot för att finansiera studieuppehållet. Det uttagna beloppet belastas med inkomstskatt.

Den anställda bör få göra en avsättning med 5 % av tjänsteinkomsten varje år. Arbetsgivaren skall få göra avsättning till kontot med motsvarande belopp. Denna del bör arbetstagare ha arbetsgivarens medgivande för att nyttja. Uttag av medel för studier under ett studieår skall maximeras till tidigare årsinkomst av tjänst. Medel på kontot som inte tas i anspråk skall kunna användas till pensionen. Arbetstagaren skall kunna ta med sig sitt konto om han eller hon byter arbetsgivare eller startar eget.

Den modell som här skisserats skulle öka möjligheterna för den enskilde att själv ta ansvar för sin kompetensutveckling. Systemet har också den fördelen att det skulle underlätta för äldre personer att konkurrera med yngre eftersom även de äldre ges möjlighet att skaffa sig aktuell utbildning. Flaskhalsproblem på arbetsmarknaden skulle kunna avväjas. För arbetsgivarna ökar tillgången på välutbildad och engagerad arbetskraft. Produktiviteten och konkurrenskraften hos företagen ökar. Företagen ges också en möjlighet att, till skillnad från i dag, skattefritt avsätta medel för framtida utbildning. Staten bidrar till systemet genom att ge den enskilde skattecredit på motsvarande sätt som gäller för pensionsförsäkringar. Ett högsta belopp som varje år skall ge den enskilde individen rätt till skattecredit bör dock fastställas. Försäkringsbolagen bör administrera dessa konton, och avsatta medel bör placeras i fondsparande.

Vad vi här har anfört bör ges regeringen till känna. Vi menar alltså att motion 1999/2000:A254 yrkande 23 (kd) bör bifallas. Motionerna 1998/99:A283 (s), 1999/2000:A220 yrkande 8 (c), 2000/01:A291 yrkandena 1, 2 och 5 (m) samt 1999/2000:T703 yrkande 5 delvis (c) avstyrks.

4. Växtkraft mål 3 m.m. (punkt 5) (c)

av Margareta Andersson (c)

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts om individuell kompetensutveckling under rubriken Ställningstagande i denna

reservation. Riksdagen bifaller därmed motion 1999/2000:N278 yrkande 4 samt avslår motionerna 1998/99:A272 yrkande 2 och 1998/99:A274.

Ställningstagande

Som framgår under rubriken Bakgrund i detta betänkande har riksdagen beslutat om satsningar för kompetensutveckling dels inom ramen för anslaget för Europeiska socialfondens nya mål 3, dels som en stimulans för individuell kontinuerlig kompetensutveckling. Frågor om utveckling av ett sådant system är under beredning i Regeringskansliet.

Programmet för det nya Växtkraft mål 3 för EU:s strukturfonder har fastställts under hösten 2000. Dessvärre har de stimulansåtgärder som ges inom programmets ram fått en utformning som inte i tillräckligt hög grad utgår från de små företagens villkor.

Det är mycket viktigt att regeringen, när frågan om ett system för framtida individuellt kompetenssparande nu bereds, särskilt beaktar de små företagens situation så att de ges goda möjligheter att medverka. Att enmansföretagen och företag med en eller två anställda är särskilt utsatta bör beaktas.

Jag anser därför att motion 1999/2000:N278 yrkande 4 (c) bör bifallas. Motionerna 1998/99:A272 yrkande 2 (s) och 1998/99:A274 (s) avstyrks.

5. Friår (punkt 6) (fp)

av Runar Patriksson (fp)

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts under rubriken Ställningstagande i denna reservation. Riksdagen bifaller därmed motion 1999/2000:A231 yrkande 16.

Ställningstagande

Strukturömvandlingen i arbetslivet ställer långtgående krav på arbetskraftens kompetens. Det handlar om såväl bredd som specialisering i kunskaperna. Nya kunskaper måste kunna inhämtas när villkoren i arbetslivet ändras och tekniken utvecklas. Redan i dag finns ett stort behov av fort- och vidareutbildning. Det behovet kommer med stor sannolikhet att öka.

Jag anser att möjligheten till kompetensutveckling är en mycket viktig fråga och föreslår att förutsättningar skapas för arbetstagare att kunna ta ut ett "friår" mitt i livet för att fortbilda sig. Detta bör ges regeringen till känna.

Jag anser därför att motion 1999/2000:A231 yrkande 16 bör bifallas.

6. Lärlingssystem (punkt 7) (m+kd)

av Mikael Odenberg (m), Stefan Attefall (kd), Patrik Norinder (m), Maria Larsson (kd), Henrik Westman (m) och Magnus Jacobsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att ett lärlingssystem bör införas enligt vad som anförs under rubriken Ställningstagande i denna reservation. Riksdagen bifaller därmed motion 1998/99:A257 yrkande 8.

Ställningstagande

Vi anser att åtgärder måste vidtas för att underlätta för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden. Alla program inom gymnasieskolan, även de yrkesförberedande, har gjorts treåriga och de skall alla ge behörighet till högskola. Gymnasieskolan har därmed blivit mer anpassad till elever med teoretiska färdigheter. Bra utbildningsalternativ för elever med mer praktisk inlärningsprofil saknas inom gymnasieskolans ram. Olika former av väl fungerande lärlingsutbildningar erbjuder ungdomar en mer praktiskt inriktad utbildningsväg. Sådana utbildningar eller program bör kunna erbjudas såväl inom ramen för gymnasieskolan som inom arbetsmarknadspolitiken.

Lärlingsutbildning är en väl förankrad utbildningsform i andra europeiska länder och har i många fall fungerat som en effektiv inträdesbiljett för ungdomar på arbetsmarknaden. Ett lärlingssystem med en utbildningstid/lärlingstid på mellan tre och fyra år, eventuellt kortare, bör kunna utvecklas. Teori och praktik varvas under hela utbildningstiden. Utbildningen bör till stor del vara förlagd till ett företag.

Detta bör ges regeringen tillkänna. Vi anser därmed att motion 1998/99:A257 yrkande 8 bör bifallas.

7. Lernia AB (punkt 8) (m)

av Mikael Odenberg, Patrik Norinder och Henrik Westman (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag om en försäljning av Lernia AB. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:A291 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi Moderater har vid flera tillfällen redovisat vår syn på staten som ägare till affärsdrivande verk. Även om ambitionen är att dessa företag skall drivas efter strikt kommersiella principer blir ett statligt ägarskap svårt att förena med en sund och rättvis konkurrens. Det statliga ägandet av Lernia kan innebära att andra utbildningsföretag inte ges möjlighet att konkurrera om arbetsmarknadspolitiska utbildningar på samma villkor som Lernia AB.

Vår uppfattning är därför att en avveckling av det statliga ägandet, genom en stegvis försäljning av hela eller delar av bolaget, skulle öka konkurrensen och verka stimulerande på utbildningsmarknadens utveckling. Regeringen bör ges detta tillkänna. Motion 2000/01:A291 yrkande 4 bör därför bifallas.

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 1998

1998/99:A224 av Raimo Pärssinen och Per-Olof Svensson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompetensutveckling.

1998/99:A257 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lärlingssystem,

1998/99:A272 av Hans Karlsson m.fl. (s) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fullföljande av programmet för kompetensutveckling i näringslivet.

1998/99:A274 av Sven-Erik Österberg och Paavo Vallius (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompetensutveckling hos anställda i såväl privat som offentlig anställning.

1998/99:A283 av Krister Örnfjäder m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att satsa på kompetensutveckling.

1998/99:A284 av Ann-Marie Fagerström m.fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om personal i offentlig sektor.

Motioner från allmänna motionstiden 1999

1999/2000:T703 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en översyn av regelverket för investeringar i kunskapskapital.

1999/2000:N278 av Eskil Erlandsson m.fl. (c) vari yrkas

4. att riksdagen hos regeringen begär att i direktiven till utredningen om individuell kompetensutveckling skall även företag med få eller inga anställda omfattas.

1999/2000:A220 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett system för kompetensutveckling i arbetslivet i enlighet med vad som anförts i motionen,

1999/2000:A231 av Elver Jonsson m.fl. (fp) vari yrkas

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompetensutveckling,

1999/2000:A254 av Stefan Attefall m.fl. (kd) vari yrkas

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införande av utbildningskonto för att främja kompetenshöjning i arbetslivet,

Motioner från allmänna motionstiden 2000

2000/01:A291 av Mikael Odenberg m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om betydelsen av att skapa bra incitament och villkor för företag och yrkesverksamma att utveckla konkurrenskraft och individuell kompetens.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ökat utrymme för individuellt ansvarstagande.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om ökad efterfrågestyrning av utbildning.

4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om försäljning av Lernia AB.

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om individuellt kompetenssparande.